

MÜLTECİ KRİZİNİN AB-TÜRKİYE İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ: AB'YE ÜYELİK SÜRECİNDEN BİR “STRATEJİK ORTAKLIĞA” DOĞRU MU?

Ebru TURHAN*

ÖZET

Türkiye ve AB arasında, Suriye iç savaşının ortaya çıkardığı mülteci krizinin Avrupa'ya yansımalarının arttığı ve krizin bir “Orta Doğu ve yakın bölge krizi” olmaktan çıktığı dönemde ani bir yakınlaşma yaşanmıştır. Bu çalışma, mülteci krizinin bir “Avrupa krizi” olmaya başladığı 2015 yılının sonbahar ayları ile krizin çözümüne yönelik önemli kararların alındığı Mart 2016 arasında Türkiye ve AB arasında gerçekleşen yakınlaşmayı mercek altına almaktadır. Çalışma, aynı zamanda, mülteci krizinin yönetimi konusunda Türkiye ve AB arasında varılan mutabakatın ikili ilişkilerin kurumsal mimarisine etkilerini analiz etmektedir. Mülteci krizi döneminde, AB ve Türkiye arasında varılan mutabakat ve oluşturulan ikili diyalog mekanizmaları, ikili ilişkilerin AB katılım süreci çerçevesinden çok bir “stratejik ortaklık” çerçevesinde gelişmesine imkân tanımaktadır. Kriz döneminde geliştirilen yeni diyalog mekanizmaları, AB'nin stratejik ortakları ile kurduğu mekanizmalarla büyük benzerlik göstermektedir. AB'nin resmi belgelerinde Türkiye tanımının „önemli ortak“ „kilit bir stratejik ortağa“ dönüşmesi de bu bulguyu desteklemektedir.

Anahtar kelimeler: *Türkiye, Avrupa Birliği, mülteci krizi, katılım müzakereleri, stratejik ortaklık*

THE IMPACT OF THE REFUGEE CRISIS ON THE RELATIONS BETWEEN TURKEY AND THE EU: FROM EU ACCESSION PROCESS TOWARDS A “STRATEGIC PARTNERSHIP”?

ABSTRACT

Following the transformation of the Syrian refugee crisis from a “crisis of the Middle East and the wider neighborhood” to a “European crisis”, a sudden rapprochement between Turkey and the EU occurred. This article studies the rapprochement between Turkey and the EU that took place between autumn 2015, when the refugee crisis started to become a “European crisis”, and March 2016, when critical decisions were taken regarding the framework of the cooperation between Turkey and the EU on the management of the refugee crisis. The article, furthermore, analyses the implications of the deal between Turkey and the EU on dealing with the refugee crisis for the institutional architecture of the relations between the two parties. The EU-Turkey refugee deal and the bilateral dialogue mechanisms established throughout the crisis foster the development of the bilateral relations between Turkey and the EU outside the framework of Turkey's EU accession process and towards a “strategic partnership.” The bilateral dialogue mechanisms established throughout the crisis greatly resemble the mechanisms established between the EU and its official strategic partners.

Keywords: *Turkey, European Union, refugee crisis, accession negotiations, strategic partnership*

---

* Yrd. Doç. Dr., *Türk-Alman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, turhan@tau.edu.tr. Bu çalışma Türk - Alman Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu'na kabul edilen 2016BI0005 nolu proje kapsamında desteklenmiştir.*

1. GİRİŞ

Türkiye ile Avrupa Birliği (AB) arasında, 2015 yılının sonbahar ayları ve 2016 yılı Mart ayı arasında, ani, geçici ve Türkiye'nin AB'ye katılım sürecine de bazı olumlu etkileri gözlemlenen bir yakınlaşma meydana gelmiştir. AB-Türkiye diyalogunda yaşanan bu olumlu hava, Suriye iç savaşının ortaya çıkardığı mülteci krizinin Avrupa'ya yansımalarının arttığı dönemde yaşanmıştır. Suriye'deki iç savaş ve şiddet nedeniyle 2011 yılının ilkbahar aylarında ortaya çıkan mülteci krizi, yaklaşık 700 mülteciyi taşıyan bir geminin İtalya'nın Lampedusa Adası yakınlarında battığı Nisan 2015'e kadar daha çok bir "Orta Doğu ve yakın bölge krizi" olarak algılanmıştır. 2014 yılında yaklaşık 218.000 Suriyeli mülteci, AB ülkelerinde uluslararası koruma altına alınmışken (European Asylum Support Office, 2015: 42), Aralık 2014 verilerine göre, Suriye'ye komşu ülkeler Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır yaklaşık 3,8 milyon Suriyeli mülteciye kapılarını açmışlardır (Amnesty International, 2014). Öte yandan, mülteci krizi, 2015 yılının özellikle ikinci yarısından itibaren AB ülkelerine gerçekleşen ve kademeli olarak artan düzensiz göç akımı nedeniyle bir "Avrupa krizi" haline de dönüşmüştür. Özellikle, mülteci krizinin Avrupa'ya ulaşmasından önceki son yıllarda, Türkiye'nin AB'ye katılım müzakereleri neredeyse donma noktasına gelmiştir. Bu dönemde, katılım müzakerelerinde yaşanan belirgin duraklamaya rağmen, AB ve Türkiye arasındaki ikili ilişkilerin alternatif yollar aracılığı ile derinleştirilmesi için de büyük bir çaba gösterilmemiştir ve AB-Türkiye diyaloguna ilişkin nasıl bir kurumsal yapı kurulabileceğine dair detaylı çalışmalar gerçekleştirilmemiştir. Öte yandan, AB-Türkiye arasında gerçekleşmesi beklenen siyasi bütünleşmede önemli bir duraklama yaşanırken, iki ortağın ikili ekonomik ilişkileri istikrarlı bir biçimde gelişmeye devam etmiştir (Yalçın ve Turhan, 2015: 34).

Gerek Suriye'deki iç savaşın şiddetinin 2015 yılında artarak devam etmesi, gerekse Ağustos 2015'te AB'ye üye devletleri sığınmacıların AB'ye ilk ayak bastıkları ülke olmaları durumunda sığınma başvurularını incelemek ile yükümlü kılan Dublin Sözleşmesi'ni (European Commission, 2017) Almanya'nın tek taraflı ve geçici olarak kaldırması, özellikle 2015 yılının ikinci yarısından itibaren AB'nin son derece büyük bir mülteci akını ile karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. AB için daha önceleri bir "Orta Doğu ve yakın bölge krizi" olan mülteci krizi, böylelikle yeni bir boyut kazanıp "Avrupa sorunsalı" şeklini almıştır. Bu durum, AB ve Türkiye arasında özellikle 2015 yazından itibaren stratejik bir yakınlaşma yaşanmasını da beraberinde getirmiştir (Öner, 2016: 62). Türkiye'nin Suriyeli mülteciler için gerek "transit" gerekse "hedef" ülke konumuna gelmesi ile beraber (Kap, 2014: 33), AB-Türkiye ilişkileri ve müzakerelerinde kartlar yeniden dağıtılmıştır. Bu bağlamda, 2015 yılının sonbahar ayları ve 2016 yılı Mart ayı arasında Türkiye'nin AB ile üyelik müzakereleri sürecinde, yeni müzakere fasılları açılmış (ya da açılması kararı alınmış) ve AB-Türkiye ilişkilerinin yönetimi için yeni mekanizmalar geliştirilmiştir (Aydın ve Turhan, yayın aşamasında).

Bu çalışmada, mülteci krizinin Avrupa'da akut yansımalarının hissedilmesiyle beraber AB ve Türkiye arasında gerçekleşen yakınlaşmanın, düzensiz göç akımlarının durdurulması konusunda başarılı bir işbirliğinin gerçekleştirilmesi

çabaları ve güvenlik ve ekonomi politikaları alanlarında diyalog mekanizmalarının oluşturulması uğraşları ile sınırlı kaldığı temel görüşü öne çıkmaktadır. Bir yandan AB ve Türkiye'nin dikkatlerini gitgide daha çok güvenlik ve ekonomi politikaları alanlarında ikili işbirliğinin güçlendirilmesine ve derinleştirilmesine yöneltmeleri, öte yandan ise Türkiye'nin AB ile yürüttüğü üyelik müzakerelerinde anahtar fasılların hala açılmaması, katılım sürecinin yeniden ivme kazanmasını zorlaştırmaktadır. Bu durum, Türkiye ve AB arasındaki resmi ilişkilerin kurumsal mimarisinin üyelik çerçevesinden ziyade, gitgide bir "stratejik ortaklık" çerçevesinde gelişmesine imkân tanımaktadır. Her ne kadar Lizbon Antlaşması ve AB'nin diğer resmi dokümanları "stratejik ortaklık" kavramının hukuki temelini ilişkin bir açıklık getirmemiş ve herhangi bir net tanım sağlamamış olsalar da, 2003 yılında yayımlanan ve 2008 yılında ilk defa yeniden gözden geçirilen AB Güvenlik Stratejisi (ESS), önde gelen devletler ve uluslararası organizasyonlarla gerçekleştirilecek iş birliklerinin önemine dikkat çekmiştir (Cirlig, 2012: 1). Öte yandan, 29 Haziran 2016 tarihinde yayımlanan AB Dış ve Güvenlik Politikası Küresel Strateji Raporu (EUGS), AB'nin küresel yönetişimi ilgilendiren birçok konuda çok taraflı işbirliği prensibi çerçevesinde Asya, Afrika ve Amerika kıtalarındaki stratejik ortakları ile beraber çalışacağını ifade etmiştir (European External Action Service, 2016: 43). AB, giderek küreselleşen güvenlik ve dış ilişkiler stratejileri ışığında, 1995 ve 2016 yılları arasında, 10 ülke ile ikili anlaşmalar çerçevesinde veya ortak zirvelerde alınan kararlar aracılığıyla resmi stratejik ortaklıklar geliştirmiştir.¹

Bu çalışma, giriş kısmını takip eden ikinci bölümde kısaca Türkiye-AB ilişkilerinin tam üyelik sürecine ilişkin boyutunu tarihi açıdan mercek altına alacaktır ve Türkiye'nin AB katılım sürecinin hangi nedenlerden dolayı istisnai bir vaka olduğuna işaret edecektir. Üçüncü bölümde, mülteci krizinin bir "Avrupa krizine" dönüşmesinden önceki son yıllarda Türkiye-AB ikili ilişkilerinde odaklanılan ana konular incelenirken, bunu takip eden dördüncü bölümde ise mülteci krizinin Avrupa'ya ulaşmasının akabinde Türkiye-AB diyalogunda yaşanan önde gelen gelişmelerin ve ikili ilişkilerin kurumsal yapısında önemli değişikliklere neden olan yeni işbirliği mekanizmalarının analizi yapılacaktır. Beşinci bölümde çalışma, AB-Türkiye arasında oluşturulan yeni işbirliği mekanizmaları ve ilişkilerin değişen kurumsal mimarisi ile AB'nin resmi stratejik ortaklarıyla oluşturduğu kurumsal mimariyi kısaca karşılaştıracaktır. Sonuç bölümünde, önceki bölümlerin bulguları bir araya getirilecek ve mülteci krizinin AB-Türkiye ilişkilerinin kurumsal yapısına etkileri değerlendirilecektir.

2. TÜRKİYE: AB'NİN GENİŞLEME SÜRECİNDE İSTİSNAİ BİR VAKA

Türkiye, AB'nin genişleme sürecinde istisnai bir durum teşkil etmektedir. Kuşkusuz AB'nin her genişleme dalgası kendine özgü zorluklar ve düzenlemeleri beraberinde getirmiştir (Turhan, 2016: 463). Ancak Türkiye'nin AB'ye katılım süreci, AB'nin genişleme süreci içerisinde katılım müzakerelerinin başlamasının ardından yaklaşık

¹ ABD, Brezilya, Kanada, Çin, Güney Afrika, Güney Kore, Rusya, Meksika, Hindistan ve Japonya.

12 senede en az gelişmenin kaydedildiği vakadır. Şu ana kadar 3 Ekim 2005 tarihinde başlayan müzakere sürecinde 35 müzakere faslından yalnızca 16 tanesi açılmış ve sadece 1 fasıl geçici olarak kapatılmıştır. Daha açılmayan müzakere fasıllarından 14 tanesi Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ve AB Konseyi (Bakanlar Konseyi) tarafından Türkiye'nin Ankara Anlaşması'nın Ek Protokolü'nden kaynaklanan yükümlüklerini yerine getirmede olduğu olarak gösterilerek bloke edilmiştir. Türkiye'nin AB'ye katılım müzakerelerinin özellikle 2007-2013 yılları arasında belirgin bir yavaşlama yaşamasına katkıda bulunan başka bir durum da, eski Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy'nin 2007 yılında tek taraflı olarak 11, 17, 22, 33 ve 34 numaralı fasılları bloke etmesidir (Deutsche Welle, 2007).

Türkiye'nin AB üyelik sürecinin tarihsel gelişimine bakılacak olunursa, bu sürece periyodik eğilimlerin egemen olduğu gözlemlenmektedir (Narbone ve Tocci, 2007: 238). Katılım sürecine hükmeden belki de en belirgin düzen, AB-Türkiye arasındaki karşılıklı yakınlaşma süreçlerinin ihtilaf süreçleri tarafından takip edilmesi ve bu çatışma dönemlerinin akabinde yine karşılıklı uzlaşma dönemine girilmesidir. 20 Aralık 1989 tarihinde Türkiye'nin o zamanki Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) tam üyelik amacıyla yaptığı ilk başvuru reddedilmiştir. Bu ilk reddin akabinde Türkiye-AB ilişkilerinde yaşanan duraklama dönemi, yerini 1 Ocak 1996 tarihinde iki taraf arasında imzalanan Gümrük Birliği Anlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle güçlü bir yakınlaşmaya bırakmıştır. Bundan tam 2 yıl sonra ikili ilişkiler, 10 Orta ve Doğu Avrupa ülkesiyle GKRY'nin adaylığını onaylamasıyla (European Council, 1997) yeniden bir ihtilaf sürecine girmiştir. AB Zirvesi'nin bu karardan sadece 2 yıl sonra, Türkiye 10-11 Aralık 1999'da Helsinki'de gerçekleştirilen AB Zirvesi'nde aday ülke ilan edilmiştir. AB-Türkiye arasında bu kararın akabinde yeniden başlayan yakınlaşma süreci, 16-17 Aralık 2004 tarihli ve Brüksel'de gerçekleştirilen AB Zirvesi'nde Türkiye ile katılım müzakerelerinin 3 Ekim 2005 tarihinde başlatılması kararının alınması ile daha da belirginleşmiştir (European Council, 2005: 6). Her ne kadar AB Zirvesi'nin 2004 tarihli kararı, bazı çevreler tarafından Türkiye'nin Avrupa ile birbirlerine geri dönüşü olmayacak bir şekilde bağlanması olarak değerlendirilmiş olsa da (Nas, 2008: 139; The Independent Commission on Turkey, 2008: 21; Turkish Daily News, 2004), bugüne kadar Türkiye ve AB arasında gerçekleştirilen katılım müzakerelerine net bir süreklilik ve tutarlılık hakim olamamıştır.

Türkiye'nin 2005 yılından beri AB ile gerçekleştirdiği katılım müzakerelerinin en önde gelen özelliklerinden birisi, bazı müzakere fasıllarının açılması ile AB ve Türkiye arasında yaşanan yakınlaşma dönemlerini, başka yeni fasılın açılmaması ile yaşanan duraklama dönemlerinin takip etmesidir. 2005-2009 yılları arasında, açılan fasıllarla yaşanan uzlaşma süreçleri ve sonrasında başka fasıllarda müzakerelerin başlamamasıyla yaşanan duraklama dönemleri birbirlerini hep döngüsel şekilde ardı ardına takip etmişken, özellikle son yıllarda bu inişli çıkışlı döngü, belirgin bir duraklama dönemine dönüşmüştür. Mülteci krizinin Suriye'deki iç savaş ve artan şiddet nedeniyle yeni bir boyut kazanıp 2015 yılında bir "Avrupa krizine"

dönüşmesinden önceki son 5 yılda, Türkiye'nin AB'ye katılım sürecinde sadece 2 fasıl (12: Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı; 22: Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu) açılabilmiştir. Müzakerelerde yaklaşık 3 senelik bir teneffüsten sonra 5 Kasım 2013 tarihinde 22. faslın açılması ile aslında Türkiye'nin AB üyelik sürecine bir ivme kazandırılması ön görülmüştür (European Commission, 2013 / a). Ancak, 22. faslın açılması Türkiye'nin AB katılım sürecine kalıcı bir ivme sağlamamıştır ve 22. faslın açılmasının akabinde mülteci krizinin şiddetlendiği 2015 yılına kadar herhangi bir başka fasılda katılım müzakereleri başlatılmamıştır. Aynı zamanda, “yargı ve temel haklar” (23), “adalet, özgürlük ve güvenlik” (24), “enerji” (15) ve “dış, güvenlik ve savunma politikası” (31) gibi müzakerelerde kilit öneme sahip fasıllar bloke edildiği sürece, katılım sürecinde kalıcı bir ilerleme sağlanamayacaktır. Müzakere sürecinin yönetilmesinde son derece önemli bir role sahip olan Avrupa Komisyonu'nun da Türkiye'nin AB üyeliğine ilişkin tutumu çok net değildir. Avrupa Komisyonu, “politik prensipler” başlıklı dokümanında süregiden katılım müzakerelerini özellikle Batı Balkan ülkelerinin Avrupa perspektifine ihtiyaçları olduğu gerekçesiyle desteklemiştir ve AB'nin genişlemesi bağlamında Türkiye'ye hiç değinmemiştir (Juncker, 2014: 12). Bu durum, AB'nin genişleme sürecinde Balkan ülkelerine öncelik verildiğine işaret etmektedir (Yalçın ve Turhan, 2015: 34).

3. MÜLTECİ KRİZİNİN AB'YE ULAŞMASINDAN ÖNCE AB-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

Mülteci krizinin 2015 yazına doğru bir “Avrupa krizi” boyutuna ulaşmasından önceki son yıllarda, Türkiye'nin AB ile müzakerelerinde önemli gelişmeler gerçekleşmemiş ve yeni müzakere fasılları açılmamıştır. Benzer şekilde, AB'li liderler de bu dönemde Türkiye'nin AB'ye katılım sürecine ilişkin çok fazla resmi açıklamada bulunmamışlardır. Örneğin, Almanya Şansölyesi Angela Merkel'in mülteci krizinin büyümesinden ve AB sınırlarına ulaşmasından önceki dönemde Türkiye'nin AB üyelik sürecine dair yaptığı son resmi açıklamanın tarihi 4 Şubat 2014'tür. Merkel, açıklamasında Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği konusundaki kişisel çekincelerini ifade ederken, bir yandan da müzakerelerde 23. ve 24. fasılların açılmalarının doğru olacağı görüşünü bildirmiştir (Tagesschau, 2014). Müzakere sürecinde belirgin bir duraklamanın yaşandığı bu dönemde AB-Türkiye diyalogu aşağıda bahsi geçen 3 unsur etrafında yoğunlaşmıştır:

1. AB ve Türkiye arasında 16 Aralık 2013 tarihinde imzalanan ve Türkiye üzerinden yasadışı yollardan AB'ye üye ülkelere gerçekleşen düzensiz göç akımlarının etkin ve başarılı bir şekilde yönlendirilmesi ve önlenmesini amaçlayan Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması (Official Journal of the European Union, 2014);
2. AB ve Türkiye arasındaki ikili ilişkilerin üyelik süreci çerçevesinin dışında, Türkiye-AB Yüksek Düzeyli Enerji Diyalogu (European Commission, 2015 / a) veya Türkiye-AB Gümrük Birliği Anlaşması'nın bugüne kadar anlaşmaya dâhil edilmemiş hizmetler ve tarımsal ürünlerin de gümrük muafiyetinden yararlanmasının sağlanmasıyla

derinleştirilmesine yönelik ön çalışmalar aracılığıyla güncellenmesi çabaları (Turhan ve Yalçın, 2015: 61-63); (Bu inisiyatifler bir yandan Türkiye ve AB arasındaki diyalogun duraklama döneminde bile ayakta kalmasına yardımcı olurken, diğer yandan da Türkiye ve AB arasındaki ekonomik ve siyasi ilişkilerin asimetrik gelişimini (Turhan ve Yalçın, 2015: 61) daha da pekiştirmiştir.)

3. Avrupa Komisyonu'nun Türkiye'nin müktesebata uyum alanında ve dolayısıyla üyeliğe hazırlık sürecinde kaydettiği ilerlemeleri veya belli politika alanlarında var olan eksikliklerini yıllık bazda kaleme aldığı İlerleme Raporları.

Yukarıda bahsi geçen 3 alandan özellikle AB ve Türkiye arasında imzalanan Geri Kabul Anlaşması, mülteci krizinin Avrupa'ya ulaşmasından önceki son dönemde ikili ilişkilerin en önde gelen boyutunu oluşturmuştur (IKV, 2013). 16 Aralık 2013 tarihinde imzalanan ve 1 Ekim 2014'te yürürlüğe giren Geri Kabul Anlaşması, Türkiye'yi toprakları üzerinden yasadışı yollarla AB'ye giren veya burada bulunmak için yasal koşulları sağlamayan Türk vatandaşlarını, vatansızları ve üçüncü ülke vatandaşlarını Türkiye'ye geri almakla yükümlü kılmaktadır (Official Journal of the European Union, 2014). Geri Kabul Anlaşması ile birlikte, Türk vatandaşlarının Schengen bölgesine yapacakları seyahatlere yönelik vize muafiyetine ilişkin bir AB-Türkiye Vize Serbestisi Diyalogu da başlatılmıştır (European Commission, 2014). Böylelikle, Avrupa'ya gerçekleşen düzensiz göç akımlarının yönetilmesi ve minimuma indirilmesi çabaları kapsamında, Türk vatandaşlara sağlanacak vize serbestisi, Geri Kabul Anlaşması'nın Türkiye tarafından başarılı ve eksiksizce uygulanması şartına bağlanmıştır.

Geri Kabul Anlaşması'nın bütünüyle ve etkili şekilde uygulanıp uygulanmadığıysa Avrupa Komisyonu tarafından kaleme alınan "Türkiye ile Vizesiz Rejime Yönelik Yol Haritası" başlıklı doküman temel alınarak değerlendirilmektedir. İlgili yol haritası, AB ile belge güvenliği konusunda işbirliği yapmak, komşu olduğu AB üyesi ülkeler ile sınır yönetimi konusunda etkin işbirliği gerçekleştirmek, Avrupa Polis Teşkilatı EUROPOL ile ortak çalışma yürütmek ve yolsuzlukla mücadele etmek gibi 72 tane kriteri bünyesinde barındırmaktadır (European Commission, 2013 / b: 1-19). Ancak bu 72 kriterin eksiksizce yerine getirilmesinin akabinde Avrupa Komisyonu vize serbestisi teklifinde bulunacaktır.² Bu teklif daha sonra Avrupa Parlamentosu'nda (AP) salt çoğunluk, Bakanlar Konseyi'nde ise nitelikli çoğunluk prensibi esas alınarak oylanacaktır.

Geri Kabul Anlaşması'nın imzalanması ve beraberinde vize serbestisi diyalogunun faaliyete geçirilmesi, ilk zamanlarda AB ve Türkiye arasındaki ikili ilişkilerin ve

² 4 Mayıs 2016 tarihinde Avrupa Komisyonu tarafından yayımlanan 3'üncü Vize Serbestisi Raporu'na göre, Türkiye 72 kriterin 65 tanesini eksiksizce yerine getirmiş ve 2 kriterin de şartlarının yerine getirilmesinde önemli ilerleme sağlamıştır. Öte yandan, rapora göre geriye kalan 5 kriterde ilerleme sağlanamamıştır (European Commission, 2016). Özellikle 65 numaralı kriterde ifade edilen "organize suçlar ve terör ile mücadeleye ilişkin mevzuatın AB müktesebatı ile uyumlu hale getirilmesi" ile ilgili şart, AB-Türkiye vize serbestisi diyalogunda yaşanan tıkanıklığın en önde gelen nedeni olarak görülmektedir.

belirgin bir duraklama dönemine girmiş olan Türkiye'nin AB üyelik sürecinin yeniden canlandırılması amacıyla tasarlanmış bir araç olarak görülmüştür (Kirişçi, 2014: 1). Öte yandan, Geri Kabul Anlaşması'nın uygulanması süreci, mülteci krizinin bir "Avrupa sorunsalı" boyutuna ulaşmasından önce oldukça yavaş bir şekilde işlemiştir. Anlaşmanın imzalanmasının ardından geçen 2 yıl içerisinde, 72 kriterin yalnızca 37 tanesi eksiksiz bir şekilde tamamlanmıştır (ESI, 2017). Benzer şekilde, Aralık 2013-Kasım 2015 döneminde herhangi bir müzakere faslı da açılmamıştır.

4. MÜLTECİ KRİZİNİN GÖLGESİNDE AB-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ: İLİŞKİLERİN KURUMSAL MİMARİSİNİ YENİDEN YAPILANDIRMA ÇABALARI

Her ne kadar mülteci krizinin bir "Avrupa krizi" durumuna dönüşmesinden önce Geri Kabul Anlaşması'nın hükümlerinin uygulanması oldukça yavaş bir şekilde ilerlemişse de, 2015 yazından itibaren Avrupa'nın son derece belirgin bir mülteci akını ile karşı karşıya kalmış olması, gerek AB-Türkiye ilişkilerinin önemini gerekse Geri Kabul Anlaşması'nın başarılı ve ivedilikle uygulanmasının önemini gözler önüne sermiştir. Suriye'deki iç savaşın daha da şiddetlenmesinin akabinde Türkiye ve Yunanistan arasındaki Ege Denizi, Suriyeli mülteciler için 2015 yazından itibaren en önemli kaçış rotası haline almıştır. Avrupa Komisyonu'nun verilerine göre Haziran 2014'te "Ege rotasını" yalnızca yaklaşık 6.000 mülteci kullanmışken, 2015 yılında aynı ay 50.000 civarı mülteci aynı rotayı kullanarak Türkiye üzerinden Yunanistan'a ulaşmıştır (Tagesspiegel, 2015). Türkiye, "transit" ülke konumunun yanı sıra, kültürel ve coğrafi avantajları ve sığınma sisteminde son yıllarda yaptığı reformlar nedeniyle (Turhan, 2015), Suriyeli mülteciler için bir "hedef" ülke konumuna da erişmiştir ve Eylül 2015 itibarıyla yaklaşık 2 milyon Suriyeli mülteciye kapılarını açmıştır.

23 Nisan 2015 tarihinde gerçekleştirilen olağanüstü AB Zirvesi'nde ve 25-26 Haziran 2015'de düzenlenen olağan AB Zirvesi'nde Avrupalı liderler tarafından alınan ve özellikle de AB'nin sınır hattında yer alan Yunanistan ve İtalya gibi ülkelerin üstündeki yükün azaltılması için yaklaşık 160.000 mültecinin bu ülkelere alınıp başka AB ülkelerine yeniden yerleştirilmeleri ile ilgili verilen kararlar, AB'ye üye devletler tarafından ön görüldüğü şekilde uygulanmamıştır ve krize karşı ortak bir politika ortaya çıkarılamamıştır (Carrera vd., 2015: 14-16; Müftüler-Baç, 2016: 100). Bunun üzerine başta Şansölye Merkel olmak üzere, AB'nin önde gelen liderleri düzensiz göç akımlarının Avrupa'dan geri yönlendirilebilmesi için dikkatlerini hem "hedef" hem de "transit" ülke konumunda olan Türkiye'ye çevirmişlerdir. Bu bağlamda, Merkel 7 Ekim 2015 tarihinde Fransa Cumhurbaşkanı François Hollande ile beraber AP'ye hitap ederken, mülteci krizinin başarılı bir şekilde yönetilmesini, AB'nin sınırlarının korunması ve bu konuda Türkiye gibi ülkelerle işbirliğine gidilmesi ile ilişkilendirmiştir (European Parliament, 2015). Bu açıklamaya uygun olarak, 15 Ekim 2015 tarihli AB Zirvesi, Avrupa Komisyonu tarafından kaleme alınan ve AB'ye yönelik düzensiz göç akımının durdurulması için Türkiye ile yakın işbirliğine gidilmesini ön gören Ortak

Eylem Planı'nı (OEP) onaylamıştır (European Council, 2015 / a). OEP, mülteci kriziyle mücadelenin “kölfe paylaşımı ruhu içinde” üç farklı alanda gerçekleştirilmesini ön görmektedir: 1) Kitleli mülteci akımının altında yatan temel nedenlerin analizi; 2) Türkiye’de geçici koruma altında yaşayan Suriyelilere ve ilgili kişilere Türkiye’de ev sahipliği yapan bölgelere mali destek sağlanması ve 3) AB’ye düzensiz göç akımının durdurulması için AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşması’nda yer alan hükümler temel alınarak iki taraf arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesi (European Commission, 2015 / b). Eylem Planı’nın onaylandığı AB Zirvesi, aynı zamanda Türkiye’nin AB’ye katılım sürecinin yeniden canlandırılması gerektiğine dikkat çekmiştir (European Council, 2015 / a).

OEP, 29 Kasım 2015 tarihinde Türkiye ve AB arasında Brüksel’de gerçekleştirilen ikili zirvede etkinleştirilmiştir. 11 maddelik bir anlaşma metni ortaya çıkaran AB-Türkiye zirvesi, iki taraf arasında düzensiz göçün önlenmesine ilişkin gerçekleştirilecek işbirliğinin genel çerçevesini, koşullarını ve karşılıklı yükümlülükleri de belirlemiştir. İkili zirvede alınacak kararlar, özellikle Şansölye Merkel tarafından zirve öncesinde Türkiye, GKRY ve düzensiz göç akımlarından etkilenen üye devletlerin liderleriyle düzenlediği ikili ya da çoklu görüşmeler aracılığıyla şekillendirilmiştir (Turhan, 2016: 472-473). İkili zirve sırasında AB, Türkiye’de geçici koruma altında yaşayan Suriyelilerin bakımı için Türkiye’yi desteklemek amacıyla 3 milyar avroluk bir ek mali yardım sağlamayı; Türkiye’nin üyelik müzakerelerinde ekonomik ve parasal politikayla ilgili 17. faslı açmayı ve Türkiye’nin vizesiz rejime yönelik yol haritasının içinde yer alan 72 kriteri yerine getirmesi durumunda Avrupa Komisyonu’nun Ekim 2016’da vize muafiyetinin gerçekleştirilmesi için 2016 yılının sonbahar aylarında ilgili raporunu sunacak olmasını taahhüt etmiştir. Buna karşılık Ankara da Geri Kabul Anlaşması’nın tüm hükümlerini Haziran 2016’dan itibaren uygulamayı ve AB’ye yönelik düzensiz göç akınlarının önlenmesinde işbirliği yapmayı kabullenmiştir (European Council, 2015 / b).

Kasım 2015 zirvesi, AB ve Türkiye arasındaki ikili ilişkilerde uzun bir duraklama ve uzaklaşma döneminden sonra önemli bir dönüm noktası olmuştur. Zirvede Türkiye’nin katılım müzakerelerine 2 yıllık bir aradan sonra yeni bir müzakere faslının açılması ile sadece ufak da olsa bir ivme kazandırılmamıştır. Aynı zamanda, zirvede alınan ve aşağıda belirtilen 6 karar ile AB-Türkiye ilişkilerinin kurumsal mimarisinde de önemli değişikliklere gidilmiştir:

1. İki taraf arasındaki ilişkilerin potansiyelinden daha çok faydalanmak amacıyla daha iyi yapılandırılmış ve daha sık gerçekleştirilen bir yüksek düzeyli diyalog kurulması;
2. Senede iki kere ikili zirve gerçekleştirilmesi;
3. Dış ve güvenlik politikasında işbirliğinin geliştirilmesi için bakanlar, AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi ve komiserler düzeyinde düzenli siyasi diyalog yürütülmesi;
4. Yüksek Düzeyli Ekonomik Diyalog mekanizmasının kurulması ve mekanizmanın ilk toplantısının 2016 yılının ilk çeyreğinde gerçekleştirilmesi;

5. Enerji alanında işbirliğinin geliştirilmesi ve Yüksek Düzeyli Enerji Diyaloğu'nun ikinci toplantısının 2016 yılının ikinci çeyreğinde yapılması ve
6. Gümrük Birliği'nin güncellenmesine ilişkin müzakerelerin 2016 yılının sonuna doğru başlatılması (European Council, 2015 / b).

29 Kasım 2015 tarihinde gerçekleştirilen AB-Türkiye Zirvesi'nde daha iyi yapılandırılmış ve güvenlik ve ekonomi politikalarına odaklanan yüksek düzeyli bir diyalog mekanizmasının oluşturulması kararının alınmasının ikili ilişkilerin kurumsal çerçevesine önemli etkileri olmuştur. Öncelikle, sadece Türkiye'nin değil, aynı zamanda tüm aday ülkelerin AB'ye katılım süreçlerinde kilit öneme sahip 23 ve 24 numaralı “yargı ve temel haklar”, “adalet, özgürlük ve güvenlik” başlıklı müzakere fasıllarının açılmayıp, ekonomik ve parasal politikayla ilgili 17. faslın açılması ve güvenlik ve ekonomi politikalarında ikili işbirliklerinin derinleştirilmesinin amaçlanması, AB-Türkiye diyalogunun üyelik süreci çerçevesinin dışında ilerlemesini teşvik etmiştir. 17. faslın açılması, Türkiye'nin AB ile gerçekleştirdiği katılım müzakerelerine gerçek anlamda ve kalıcı bir ivme kazandırmamıştır (IKV, 2015). Avrupa Komisyonu'nun 2011 yılında yayımladığı Genişleme Stratejisi Dokümanı, aday ülkelerle yapılan müzakerelerin ilk aşamasında 23. ve 24. fasılların öncelikli olarak açılması gerektiğini ifade etmiştir (European Commission, 2011: 3). Aday ülkeler Sırbistan ve Karadağ'ın üyelik müzakerelerinde genişleme stratejisi ile uyumlu olarak daha başlangıç aşamasında 23. ve 24. fasıllar açılmıştır.

AB ve Türkiye arasında gerçekleştirilen Kasım 2015 zirvesinin akabinde 7 ve 18 Mart 2016 tarihlerinde iki tane daha ikili zirve gerçekleştirilmiştir. 18 Mart tarihinde gerçekleştirilen üçüncü zirvede, AB ve Türkiye arasında düzensiz göçün önlenmesine yönelik yapılacak işbirliğinin koşulları son bir kere masaya yatırılıp, Kasım 2015 kararlarının bazılarında değişikliklere gidilip, anlaşma çerçevesine yeni şartlar ve yükümlülükler de eklenmiştir. 18 Mart zirvesinde varılan mutabakat, AB-Türkiye diyalogunun yoğunluklu olarak güvenlik ve ekonomi alanlarında ve Birlik'e katılım çerçevesinin dışında gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Zirvede, Kasım 2015 toplantısında verilen kararlarla uyumluluk sergileyecek şekilde tekrar ekonomi odaklı 33 numaralı ve “mali ve bütçesel hükümler” başlıklı faslın açılmasına karar verilmiştir. Bunun yanı sıra, Türkiye'ye yapılacak ek mali yardımın 6 milyar avroya çıkarılmasına ve Türkiye'nin tüm koşulları yerine getirmesi durumunda Avrupa Komisyonu'nun 2016 yılının sonbahar ayları yerine, Nisan 2016 tarihinde Türkiye'ye Haziran 2016'ya kadar vize serbestisi getirilmesine yönelik teklifini sunmasına onay verilmiştir (European Council, 2016). Türkiye, her ne kadar 29 Kasım 2015 zirvesinden sonra ve 18 Mart zirvesinden önce, AB ile düzensiz göçün ve mülteci krizinin yönetimi konusunda işbirliğine varılması için bir takım ek koşullar getirmeyi amaçlamış ve bu çerçevede GKRY tarafından tek taraflı bloke edilen “enerji” (15), “yargı ve temel haklar” (23), “adalet, özgürlük ve güvenlik” (24), “eğitim ve kültür” (26) ve “dış, güvenlik ve savunma politikası” (31) fasıllarının açılmasını şart koşmuşsa da (Gehrold ve Zenner, 2016: 2), zirve sonunda sadece 33. fasılda görüşmelerin başlatılması kararı alınmıştır.

5. AB-TÜRKİYE STRATEJİK ORTAKLIĞINA DOĞRU MU?

AB ve Türkiye arasında 2015 ve 2016 yıllarında kurulan, etkin hale getirilen ve stratejik alanlarda işbirliğini destekleyen Türkiye-AB Yüksek Düzeyli Enerji Diyaloğu, Türkiye-AB Yüksek Düzeyli Ekonomik Diyalog Mekanizması, Türkiye-AB İkili Zirveleri, Yüksek Düzey Siyasi Diyalog Mekanizması (bakanlar, AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi ve komiserler düzeyinde) ve Gümrük Birliği'nin güncellenmesine ilişkin müzakerelerin başlayabilmesi için yapılan ön hazırlıklar (bknz. Tablo 1), 1995 ve 2016 yılları arasında AB'nin, 10 ülke ile ikili anlaşmalar veya ortak zirvelerde alınan kararlar çerçevesinde geliştirdiği "stratejik ortaklıklar" ile benzerlik teşkil etmektedir. AB'nin resmi belgelerinde "stratejik ortaklık" kavramına dair net bir tanımlama yapılmamıştır ve AB'nin stratejik ortakları konusunda birbirinden farklı listelemelere rastlanmaktadır (Cirlig, 2012: 2-3; Hess, 2012: 2). Öte yandan, gerek AP gerekse Almanya Federal Meclisi *Bundestag*, AB'nin stratejik ortaklarının arasında Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Brezilya, Kanada, Çin, Güney Afrika, Güney Kore, Rusya, Meksika, Hindistan ve Japonya'nın yer aldığını ifade etmişlerdir (Cirlig, 2012: 2; Heimbach, 2009: 1-2). AB, Ukrayna Krizi'nin akabinde, 2 Eylül 2014 tarihinde Rusya ile stratejik ortaklığın bitirildiğini vurgulayan bir açıklama yapmıştır (EurActiv, 2014). Böylelikle AB'nin stratejik ortaklarının sayısı dokuza inmiştir.

Tablo 1. AB-Türkiye Diyaloğu için Kurulan Yeni Mekanizmalar (2015-2016)

Tarih	Mekanizmanın Adı
Mart 2015	Türkiye-AB Yüksek Düzeyli Enerji Diyaloğu'nun 1. Toplantısı
Kasım 2015	Türkiye-AB İkili Zirvesi – Zirve'de Alınan Kararlar: <ul style="list-style-type: none"> • İki taraf arasındaki ilişkilerin potansiyelinden daha çok faydalanmak amacıyla daha iyi yapılandırılmış ve daha sık gerçekleştirilen bir yüksek düzeyli diyalog kurulması; • Senede iki kere ikili zirve gerçekleştirilmesi; • Dış ve güvenlik politikasında işbirliğinin geliştirilmesi için bakanlar, AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi ve komiserler düzeyinde düzenli siyasi diyalog yürütülmesi; • Yüksek Düzeyli Ekonomik Diyalog mekanizmasının kurulması ve mekanizmanın ilk toplantısının 2016 yılının ilk çeyreğinde gerçekleştirilmesi; • Enerji alanında işbirliğinin geliştirilmesi ve Yüksek Düzeyli Enerji Diyaloğu'nun ikinci toplantısının 2016 yılının ikinci çeyreğinde yapılması ve • Gümrük Birliği'nin güncellenmesine ilişkin müzakerelerin 2016 yılının sonuna doğru başlatılması.³
Ocak 2016	Türkiye-AB Yüksek Düzeyli Enerji Diyaloğu'nun 2. Toplantısı

³ Avrupa Komisyonu, Aralık 2016'da Bakanlar Konseyi'nden Gümrük Birliği'nin güncelleştirilmesi müzakerelerine başlamak için yetki talep etmiştir. Komisyon'un teklifi halen Konsey'de görüşülmektedir.

Mart 2016	2. ve 3. Türkiye-AB İkili Zirveleri
Nisan 2016	Türkiye-AB Yüksek Düzeyli Ekonomik Diyalog Mekanizmasının 1. Toplantısı
Eylül 2016	1. Türkiye-AB Üst Düzey Siyasi Diyalog Toplantısı
2015-2016	Gümrük Birliği'nin derinleştirilmesine ve güncellenmesine ilişkin müzakerelerin başlatılması için gerçekleştirilen ön görüşmeler

AB-Türkiye ilişkilerinin 2015 ve 2016 yıllarında kurulan ve ekonomi, dış ve güvenlik konularına odaklanan yeni ikili diyalog mekanizmaları aracılığıyla değişen kurumsal mimarisi, AB'nin 9 stratejik ortağıyla kurduğu kurumsal yapı ile benzerlik göstermektedir. 30 Ekim 2016 tarihinde imzalanan AB-Kanada Stratejik Ortaklık Anlaşması, ikili diyalog mekanizmaları olarak, yılda bir Kanada ya da AB'de gerçekleştirilecek ikili zirveler, dışişleri bakanları düzeyinde diyalog, Kanada Dışişleri Bakanı ve AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi tarafından yönetilecek Ortak Bakanlar Komitesi, Kapsamlı Ekonomi ve Ticaret Anlaşması (CETA) gibi yapılanmaları bünyesinde barındırmaktadır (Council of the European Union, 2016: 32-38). Benzer şekilde, 2003 yılında ilk defa ESS içerisinde stratejik ortak olarak anılan ve bu ortaklığı 2013 yılında imzalanan "AB-Çin İşbirliği İçin 2020 Stratejik Ajandası" belgesi ile resmîyet kazanan Çin de AB ile diyalogunu, yıllık ikili zirveler, AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi'nin katıldığı yüksek düzeyli stratejik diyalog, yüksek düzeyli ekonomik ve ticari diyalog ve iki senede bir düzenlenen "bireyden bireye diyalog" mekanizmaları ile yürütmektedir (European External Action Service, 2013: 2). 2010'dan beri yürürlükte olan AB-Güney Kore stratejik ortaklığı da (ihtiyaç duyulduğu sayıda) ikili zirve, bakanlar düzeyinde yıllık toplantılar, sektörel diyaloglar, Haziran 2011'den beri uygulanan serbest ticaret anlaşması ve Güney Kore'nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (OGSP) çerçevesinde yapılan operasyonlara katılmasına imkân tanıyan Çerçeve Katılım Anlaşması (FPA) gibi mekanizmaları içermektedir (European External Action Service, 2011: 15). AB ve Türkiye arasında kurulan yeni diyalog mekanizmaları, AB'nin stratejik ortakları ile kurduğu mekanizmalarla büyük benzerlik göstermektedir. AB'nin resmi belgeleri de Türkiye ve AB arasındaki stratejik ortaklık ihtimalini güçlendirmektedir. AP, 2012 yılında yayımladığı 2011 Türkiye İlerleme Raporu'na ilişkin ilke kararında Türkiye'yi "önemli bir ortak" (European Parliament, 2012: 13) olarak nitelendirirken, 2016 yılında aynı belgede "kilit bir stratejik ortak" (European Parliament, 2016: 4) olarak tanımlamıştır.

6. SONUÇ

Türkiye ve AB arasında, Suriye iç savaşının ortaya çıkardığı mülteci krizinin Avrupa'ya yansımalarının arttığı ve krizin bir "Orta Doğu ve yakın bölge krizi" olmaktan çıktığı dönemde ani ve geçici bir yakınlaşma yaşanmıştır. Bu çalışmada, iki taraf arasında gözlemlenen yakınlaşmanın, Türkiye'nin AB katılım sürecine kalıcı bir ivme kazandırmaktan çok, kriz döneminde Türkiye ve AB arasında güvenlik ve ekonomi politikaları alanlarında yeni diyalog mekanizmalarının

oluşturulmasıyla üyelik çerçevesinin dışında bir “stratejik ortaklık” çerçevesinin oluşmasına imkân tanıdığı görüşü öne çıkmıştır. Çalışma, Türkiye’nin AB katılım sürecinin tarihsel gelişimini kısaca analiz etmiş ve son yıllara kadar bu süreçte çıkışların (yeni fasılların açılması ile yaşanan yakınlaşmalar) ve inişlerin (uzun süre yeni fasıl açılmaması veya belli fasılların üye devletler ya da Bakanlar Konseyi tarafından bloke edilmesi ile yaşanan ihtilaflar) birbirini döngüsel şekilde ardı ardına takip ettiğini vurgulamıştır. Öte yandan, son yıllarda bu inişli çıkışlı döngü, belirgin bir duraklama dönemine dönüşmüştür. Müzakere sürecinde belirgin bir duraklamanın yaşandığı bu dönemde AB-Türkiye diyalogu, özellikle AB ve Türkiye arasında imzalanan Geri Kabul Anlaşması ve beraberinde başlatılan vize serbestisi diyalogu etrafında sürdürülmüştür. Ancak, mülteci krizinin bir “Avrupa sorunsalı” boyutuna ulaşmasından önce, Geri Kabul Anlaşması’nın eksiksizce uygulanabilmesi için yerine getirilmesi gereken yol haritasında önemli bir ilerleme sağlanamamıştır.

Mülteci krizinin Avrupa’ya ulaşması, AB devletlerinin krizin yönetimine ilişkin ortak bir politika geliştirememeleri ve Türkiye’nin hem “transit” hem de “hedef” ülke konumuna sahip olması nedeniyle, AB-Türkiye ilişkilerinin stratejik önemi ve düzensiz göçün önlenmesinde Geri Kabul Anlaşması’nın rolü yeniden keşfedilmiştir. Türkiye ve AB arasında mülteci krizinin yönetimi ve AB’yi hedefleyen düzensiz göç akımlarının engellenmesi alanlarında gerçekleştirilecek işbirliğinin çerçevesi, yöntemi ve koşulları 29 Kasım 2015’te ve 18 Mart 2016’da düzenlenen AB-Türkiye ikili zirvelerinde belirlenmiştir. Görüşmelerde, Türkiye’nin Geri Kabul Anlaşması’nın hükümlerini yerine getirmesinin karşılığında Türkiye’ye sınırlarında barınan Suriyelilerin bakımı için 6 milyar avruluk ek mali yardım sağlanması, ekonomik ve mali politikayla ilgili fasılların açılması ve Türk vatandaşlara Schengen bölgesi için vize muafiyeti getirilmesi gibi taahhütler verilmiştir. Aynı zamanda güvenlik ve ekonomi alanlarında ikili işbirliklerinin derinleştirilmesinin amaçlandığı yeni stratejik diyalog mekanizmaları geliştirilmiştir.

AB’ye katılım sürecine kalıcı ivme kazandıracak 23. ve 24. müzakere fasıllarının açılmayıp ekonomik ve mali politikayla ilgili fasılların açılması ve güvenlik ve ekonomi politikaları ile bağlantılı ikili diyalog mekanizmalarının kurulması, AB-Türkiye diyalogunun üyelik süreci çerçevesinin dışında ilerlemesini teşvik etmiştir. AB ve Türkiye arasında mülteci krizi döneminde oluşturulan yeni diyalog mekanizmaları, AB’nin stratejik ortakları ile kurduğu mekanizmalarla büyük benzerlik göstermektedir. Bu bağlamda, mülteci krizi döneminde iki taraf arasında gözlemlenen yakınlaşma, Türkiye’nin AB katılım süreci çerçevesinin dışında gelişen ve ikili ilişkilerin kurumsal ekseninin “katılım” sürecinden “ortaklık” sürecine kaymasını teşvik eden bir yakınlaşmadır. AB’nin resmi belgelerinde Türkiye tanımının „önemli ortak“tan „kilit bir stratejik ortağa“ dönüşmesi de bu bulguyu desteklemektedir.

Öte yandan, Türkiye-AB diyalogunun ağırlıklı olarak katılım müzakereleri çerçevesinden bir stratejik ortaklık çerçevesine kaymasını teşvik edebilecek başka bir gelişme de, 23 Haziran 2016 tarihinde gerçekleşen ve Birleşik Krallık’ın AB’den ayrılması kararının çıktığı Brexit referandumu olmuştur. Referandum sonucu, her şeyden önce, AB ile gerek ekonomik açıdan gerekse güvenlik ve savunma politikası

açısından son derece güçlü bağları bulunan Birleşik Krallık ile Birlik arasındaki ikili ilişkilerin kurumsal mimarisinin yakın gelecekte tam üyelik çerçevesi dışında hangi model çerçevesinde şekilleneceği tartışmalarını da beraberinde getirmiştir (Şahin ve Ceran, 2016: 6-8; Ülgen, 2015). Birleşik Krallık ile AB arasında oluşturulacak diyalog modeli, Birlik ile özellikle ticari açıdan ve güvenlik / savunma politikası açısından benzer bir ilişkiye sahip Türkiye için de bir referans noktası teşkil edebilme ve AB-Türkiye diyalogunun tam üyelik çerçevesinin dışında gelişmesine ivme kazandırma potansiyeline sahiptir.

KAYNAKÇA

Amnesty International, (2014), Facts & Figures: Syria refugee crisis & international resettlement, 5 December 2014, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2014/12/facts-figures-syria-refugee-crisis-international-resettlement/>, (Erişim Tarihi: 15.01.2017).

Aydın, Y. ve Turhan, E., (yayım aşamasında), Deutschlands Rolle beim Flüchtlingsabkommen mit der Türkei: Eine Zäsur in der deutschen Türkei-Politik?, Gieler, W., Gümüş, B. ve Yoldaş, Y. (edt.), Deutsch-Türkische Beziehungen: Historische, sektorale und migrationsspezifische Aspekte, Frankfurt/Main, Peter Lang.

Carrera, S., Blockmans, S., Gros, D. ve Guild, E., (2015), “The EU’s Response to the Refugee Crisis: Taking Stock and Setting Policy Priorities”, CEPS Essay, 20, 16 Aralık 2015.

Cirlig, C., (2012), “EU Strategic Partnerships with Third Countries”, Library Briefing, Library of the European Parliament, 26 Eylül 2012.

Council of the European Union, (2016), Strategic Partnership Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Canada, of the other part, 5368/2/16 REV 2, Brüksel, 5 Ağustos 2016.

Deutsche Welle, (2007), French puts brakes on EU-Turkey talks, 26 Haziran 2007, <http://www.dw.com/en/france-puts-brakes-on-eu-turkey-talks/a-2634947>, (Erişim Tarihi: 18.02.2017).

EurActiv, (2014), Mogherini: Russia is no longer the EU’s strategic partner, 2 Eylül 2014, <http://www.euractiv.com/section/global-europe/news/mogherini-russia-is-no-longer-the-eu-s-strategic-partner/>, (Erişim Tarihi: 14.03.2017).

European Asylum Support Office, (2015), Annual Report on the Situation of Asylum in the European Union 2014, Luxembourg: Publications Office of the European Union.

European Commission, (2017), Country responsible for asylum application (Dublin), https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/asylum/examination-of-applicants_en, (Erişim Tarihi: 19.02.2017).

European Commission, (2016), Report from the Commission to the European Parliament and the Council: Third Report on progress by Turkey in fulfilling the requirements of its visa liberalisation roadmap, COM(2016) 278 final, Brüksel, 4 Mayıs 2016.

European Commission, (2015 / a), EU-Turkey High Level Energy Dialogue and Strategic Energy Cooperation, 17 Mart 2015, https://ec.europa.eu/commission/commissioners/2014-2019/arias-canete/announcements/eu-turkey-high-level-energy-dialogue-and-strategic-energy-cooperation_en, (Erişim Tarihi: 10.02.2017).

European Commission, (2015 / b), EU-Turkey Joint Action Plan, MEMO/15/5860, Brüksel, 15 Ekim 2015, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-5860_en.htm, (Erişim Tarihi: 10.02.2017).

European Commission, (2014), Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması'nın yürürlüğe girmesi konusunda Komisyon Üyesi Malmström tarafından yapılan açıklama, Brüksel, 1 Ekim 2014, http://europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-14-285_tr.htm, (Erişim Tarihi: 13.02.2017).

European Commission, (2013 / a), EU-Turkey: Putting accession talks back on track, new chapter opened, Brüksel, 5 Kasım 2013, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-958_en.htm, (Erişim Tarihi: 10.02.2017).

European Commission, (2013 / b), Roadmap towards a visa-free regime with Turkey, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-is-new/news/news/docs/20131216-roadmap_towards_the_visa-free_regime_with_turkey_en.pdf, (Erişim Tarihi: 11.02.2017).

European Commission, (2011), Communication from the Commission to the European Parliament and the Council: Enlargement Strategy and Main Challenges 2011-2012, COM(2011) 666 final, Brüksel, 12 Ekim 2011.

European Council, (2016), EU-Turkey Statement, 18 Mart 2016, <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18-eu-turkey-statement/>, (Erişim Tarihi: 10.02.2017).

European Council, (2015 / a), “European Council Meeting (15 October 2015) Conclusions”, EUCO 26/15, Brussels, 16 Ekim 2015.

European Council, (2015 / b), “Meeting of Heads of State or Government with Turkey – EU-Turkey Statement”, 29 Kasım

2015, <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/11/29-eu-turkey-meeting-statement/>, (Erişim Tarihi: 19.02.2017).

European Council, (2005), Brussels European Council 16-17 December 2004, 16238/1/04, 16 ve 17 Aralık, 2004, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/83201.pdf, (Erişim Tarihi: 10.03.2017).

European Council, (1997), Luxembourg European Council 12 and 13 December 1997 – Presidency Conclusions, 12 ve 13 Aralık 1997, http://www.europarl.europa.eu/summits/lux1_en.htm, (Erişim Tarihi: 01.02.2017).

European External Action Service, (2016), Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe – A Global Strategy for the European Union’s Foreign and Security Policy, Haziran 2016, http://europa.eu/globalstrategy/sites/globalstrategy/files/regions/files/eugs_review_web.pdf, (Erişim Tarihi: 17.04.2017).

European External Action Service, (2013), EU-China 2020 Strategic Agenda for Cooperation, http://eeas.europa.eu/archives/docs/china/docs/eu-china_2020_strategic_agenda_en.pdf, (Erişim Tarihi: 01.03.2017).

European External Action Service, (2011), Framework Agreement Between the European Union and Its Member States, On the One Part, and the Republic of Korea, On the Other Part, https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/framework_agreement_final_en.pdf, (Erişim Tarihi: 01.03.2017).

European Parliament, (2016), European Parliament resolution of 14 April 2016 on the 2015 report on Turkey (2015/2898(RSP)).

European Parliament, (2015), François Hollande and Angela Merkel Face MEPs, 7 Ekim 2015, <http://www.europarl.europa.eu/news/en/news-room/20150929IPR94921/Fran%C3%A7ois-Hollande-and-Angela-Merkel-face-MEPs>, (Erişim Tarihi: 15.02.2017).

European Parliament, (2012), Motion for a Resolution - to wind up the debate on statements by the Council and the Commission pursuant to Rule 110(2) of the Rules of Procedure on the 2011 Progress Report on Turkey (2011/2889(RSP)).

European Stability Initiative, (2017), *Turkey’s visa liberalization scorecard*, <http://www.esiweb.org/index.php?lang=en&id=555>, (Erişim Tarihi: 10.03.2017).

Gehrold, S. ve Zenner, K., (2016), “EU-Türkei-Sondergipfel: Verhaltener Optimismus trotz vieler offener Fragen”, KAS Länderbericht, http://www.kas.de/wf/doc/kas_44460-544-1-30.pdf?160309101159, (Erişim Tarihi: 10.03.2017).

Heimbach, M., (2009), “Strategische Partnerschaften der Europäischen Union”, Deutscher Bundestag – Wissenschaftlicher Dienste, 11/09.

Hess, N., (2012), “EU Relations with “Emerging” Strategic Partners: Brazil, India and South Africa”, GIGA Focus, 4, https://www.giga-hamburg.de/de/system/files/publications/gf_international_1204.pdf, (Erişim Tarihi: 10.03.2017).

IKV, (2015), AB-Türkiye Zirvesi’nin Sonuçları Müzakere Sürecinin Canlandırılması İçin Bir Fırsat Sunmaktadır, Kasım 2015, <http://www.ikv.org.tr/ikv.asp?id=1197>, (Erişim Tarihi: 10.02.2017).

IKV, (2013), AB’ye Düzensiz Göçmen Giriři ve Geri Kabul Anlaşması ile İlgili İKV Duyurusu: “Yasadışı Göç Türkiye ve AB’nin Ortak Meselesidir”, <http://www.ikv.org.tr/ikv.asp?id=320#sthash.5BUDEHSL.dpuf>, (Erişim Tarihi: 10.02.2017).

Juncker, J., (2014), Ein neuer Start für Europa: Meine Agenda für Jobs, Wachstum, Fairness und demokratischen Wandel: Politische Leitlinien für die nächste Kommission, Strařburg, 15 Temmuz 2014.

Kap, D., (2014), “Suriyeli Mülteciler: Türkiye’nin Müstakbel Vatandaşları”, İKV Akademik Perspektif, Aralık 2014, [http://www.ikv.org.tr/images/files/Akademik-Perspektif-Aralik-2014_30-35\(1\).pdf](http://www.ikv.org.tr/images/files/Akademik-Perspektif-Aralik-2014_30-35(1).pdf), (Erişim Tarihi: 10.02.2017).

Kiriřci, K., (2014), “Will the readmission agreement bring the EU and Turkey together or pull them apart?”, CEPS Commentary, 4 Şubat 2014.

Müftüler-Baç, M., (2016), “Turkey’s Ambivalent Relationship with the European Union: To Accede or not to Accede”, Uluslararası İlişkiler, 13, 89-103.

Narbone, L. ve Tocci, N., (2007), “Running around in circles? The cyclical relationship between Turkey and the European Union”, Journal of Southern Europe and Balkans, 3, 233-245.

Official Journal of the European Union, (2014), Agreement between the European Union and the Republic of Turkey on the readmission of persons residing without authorisation, L 134/3, 7 May 2014, [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0507\(01\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0507(01)&from=EN), (Erişim Tarihi: 10.03.2017).

Nas, T., (2008), Tracing the Economic Transformation of Turkey from the 1920s to EU Accession, Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.

Öner, S., (2016), “The Influence of the Economic Crisis and Refugee Crisis on EU Politics: The Challenges and Prospects for Turkey-EU Relations”, Marmara Journal of European Studies, 24, No. 2, 59-85.

Şahin, C. ve Ceran, A., (2016), “Brexit ve Sonrası: AB ve Birleşik Krallık için Gelecek Senaryoları”, İKV Değerlendirme Notu, Temmuz 2016.

Tagesschau, (2014), Erdogans Wünsche, Merkels Skepsis, 4 Şubat 2014, <https://www.tagesschau.de/ausland/deutschtuerkischebeziehungen102.html>, (Erişim Tarihi: 10.03.2017).

Tagesspiegel, (2015), Schlimmste Flüchtlingskrise seit dem Zweiten Weltkrieg, 14 Ağustos 2015.

The Independent Commission on Turkey, (2008), Turkey in Europe: More than a promise?, Brüksel.

Turhan, E., (2016), “Turkey’s EU Accession Process: Do Member States Matter?”, Journal of Contemporary European Studies, 24, 4, 463-477.

Turhan, E., (2015), “German-Turkish cooperation on irregular migration a must”, Hürriyet Daily News, 30 Kasım 2015, <http://www.hurriyetaidailynews.com/german-turkish-cooperation-on-irregular-migration-a-must.aspx?pageID=449&nID=91844&NewsCatID=396>, (Erişim Tarihi: 10.03.2017).

Turhan, E. ve Yalçın, E., (2015), “Çok Vitesli Avrupa’ya Uyum Sürecinde Gümrük Birliği’nin Rolü”, TÜSIAD Görüş Dergisi, Ocak 2015, 86, 60-63.

Turkish Daily News, (2004), Leaders boost hope on Turkey’s EU bid, 29 Haziran 2004.

Ülgen, S., (2015), **Turkey: Brexit could pave the way for a new EU-Turkey relationship**, <http://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2015/11/14/views-on-the-uk-renegotiation-russia-ukraine-and-turkey/#One>, (Erişim Tarihi: 17.04.2017).

Yalçın, E. ve Turhan, E. (2015), “Die Integration der Türkei in die EU am Scheideweg? Optionen für eine Vertiefung der Wirtschaftsbeziehungen im Zeichen von TTIP”, Südosteuropa Mitteilungen, 55, 32-41.